

# BISKUP KAROL RIMELY

Stanislava KNAPČOKOVÁ

Fond historických knižničných zbierok Slovenskej národnej knižnice obsahuje okrem šľachtických a korporátnych aj osobné knižnice významných dejateľov. Medzi osobnými knižničnými zbierkami sú kolekcie tlačí osobností verejného života predovšetkým z 19. a prvej polovice 20. storočia, ako aj knižnice významných cirkevných hodnostárov, ktoré svojou zbierkotvornou činnosťou vytvorili obsahovo, posesorsky a dedikačne zaujímavú kolekciu tlačí s bádateľsky pozoruhodným potenciálom. Takáto zbierka dokáže ilustrovať vzťahy medzi intelektuálnou vrstvou súdobej spoločnosti, ako aj skonštruovať kultúrny život a komunikáciu ľudí.

Nezanedbateľnou rovinou je zberateľská preferencia, ktorá podáva prehľad o profesijnom i záujmovom smerovaní osobností, respektíve zberateľoch – predchodcoch, pričom dotvára obraz knižnej kultúry daného obdobia nielen z pohľadu kolekcionovania, ale aj produkcie daného prostredia (či už regionálneho alebo spoločenského), v ktorom sa majiteľ knižnice pohyboval. Často reflektujú profesijný rast, sociálne prostredie, či teritoriálny pohyb zberateľa. Historické knižničné fondy SNK, tak predstavujú významný prameň informácií s potenciálom pre bádateľskú a vedeckú prácu.

## Osobnosť Karola Rimelyho

Medzi osobnými knižnicami uchovávanými v historickom knižničnom fonde SNK sa nachádza aj zbierka Karola Rimelyho. Štvrtého februára 2025 uplynulo dvesto rokov od narodenia tohto cirkevného hodnostára, historika a mecéna. Karol Rimely sa narodil v Ostrihome v roku 1825 a zomrel 13. januára 1904 v Žiari nad Hronom. Pôsobil v mnohých cirkevných funkciách. Vyštudoval filozofiu v Trnave a teológiu vo Viedni. Za kňaza bol vysvätený v roku 1848 a popri pastoračnej práci sa venoval aj pedagogickej činnosti.<sup>1</sup> Učil cirkevné dejiny a cirkevné právo v seminári v Ostrihome, ďalej pôsobil na Pázmáneu, a to aj vo funkcii riaditeľa. Rimely bol aj osobným učiteľom detí panovníka Františka Jozefa I. – Rudolfa, Gizely a Klotildy.

Po jeho smrti bola vydaná pamätná medaila s kruhovým portrétom a textom v maďarčine „*beszterczeb. Puspok Lekéri Apát Val.B.T.Tan*“, na prednej strane. Na rube mince je vyobrazený erb Karola Rimelyho. Erb biskupa predstavuje menej známu, ale v umení nie neobvyklý symbol. Zobrazuje pelikána ako vlastnou krvou kropí svoje mláďatá. Príbeh hovorí, že mláďatá pelikána klovú zobákmi do matky, a tá ich zraňuje, až kým neuhynú, potom nad nimi smúti tri dni a po dňoch smútku ich vlastnou krvou oživí. V niektorých obrazoch tento akt vysvetľujú ako krmenie mláďat vlastnou krvou. Samotný príbeh je podobenstvom so životom Ježiša, a preto sa objavuje aj v Rimelyho erbe.

Portrét Karola Rimelyho ako bansko-bystrického biskupa z roku 1798 od známeho maďarského maliara Gézu Peškeho predstavuje asi najčastejšie zobrazovanú podobu tohto cirkevného hodnostára. Géza Peške sa orientoval predovšetkým na malbu žánrových obrázkov. Veľkú časť jeho tvorby predstavujú obrazy detí, ktoré zachytávajú pri

<sup>1</sup> *Biografický lexikón Slovenska*. VIII. zv. R-Sn. Martin, Slovenská národná knižnica, 2024, str. 199.

hre v dedinskom prostredí. Samotný portrét biskupa Rimelyho sa trochu vymyká z jeho bežnej tvorby, no napriek tomu predstavuje jednu z mála jeho známych podobizní.

### **Knižnica Karola Rimelyho**

Knižnica Karola Rimelyho sa do Slovenskej národnej knižnice (SNK) dostala ako súčasť zvozov. Zvozy knižničných fondov, predovšetkým z vlastníctva cirkví, prebiehajúce v polovici dvadsiateho storočia ako súčasť politickej a ideovej normalizácie spoločnosti, predstavovali majetkovú aj morálnu záťaž, s ktorou sa spoločnosť snažila vysporiadať po roku 1990 formou reštitúcií.

Pre bližšie spoznanie obsahu jednotlivých zbierok je podstatné ich bibliografické spracovanie. To predstavuje základnú činnosť pri tvorbe súborného katalógu knižníc, ktorý okrem iného prezentuje zberateľskú preferenciu. Osobné, šľachtické a cirkevné knižnice, ktoré sú súčasťou fondov SNK, sa postupne bibliograficky spracovávajú a výstupy možno vidieť v súhrnnom online katalógu, ako súčasť zbierky metadát knižničných jednotiek. Takto spracované metadáta sú zvlášť vyčleňované, ak ide o samostatnú zbierku, a to prostredníctvom platformy DIKDA, v ktorej možno vidieť jednak úplné bibliografické údaje jednotlivých tlačí v samostatne vyčlenenej zbierke, a jednak digitalizáty týchto tlačí. Bádateľsky preferované sú predovšetkým digitalizáty, ktoré umožňujú bližšiu prácu s popisom fondu a s už vyššie spomenutým zámerom profilácie preferencií a ilustrovania vzťahov zberateľa. Nemožno nespomenúť ani samostatne ucelené zoznamy vyhlásených historických knižníc, ktoré možno nájsť na stránke SNK pod hlavičkou „Ústredná evidencia historických knižničných fondov“.<sup>2</sup> Tieto historické knižničné fondy vyhlásilo Ministerstvo kultúry SR ako kultúrne dedičstvo spoločnosti. Knižnica Karola Rimelyho je vyhlásená za knižničný historický fond od roku 2021 a zoznam tlačí z tohto fondu možno nájsť na príslušnej stránke, pričom tlače z tejto knižnice boli spracované formou úplného bibliografického popisu. To znamená, že knihy z Rimelyho knižnice sú súčasťou aj online katalógu SNK voľne prístupného pre všetkých používateľov. Do kníh možno nahliadnuť aj fyzicky, a to za účelom výskumu v študovni starých a vzácných tlačí po splnení požiadaviek uvedených v bádateľskom poriadku. V súčasnosti je v zozname vyhlásených tlačí 103 kníh z Rimelyho knižnice. Biskupova zbierka však predstavuje rozsiahlejší fond. Je ich viac ako 290 zväzkov, pričom niektoré z tlačí sú konvolúty, čiže kniha s obsahom viacerých titulov zviazaných v jednom zväzku. Nepomer predstavuje aj počet zobrazených zdigitalizovaných dokumentov dostupných na stránke DIKDA. Je tam spolu 479 tlačí z historickej knižnice Karola Rimelyho. Medzi najstaršie tlače v tejto osobnej knižnici patria knihy zo 17. storočia a najrozsiahlejšiu zbierku tvoria tlače vydané v 19. storočí. Knihy v Rimelyho zbierke sú označené provenienčným znakom – pečiatkou s nápisom „*Rimely Károly Lekéri Apát*“. Tiež možno v tlačiach nájsť osobný exlibris v podobe pečiatky s iniciálkami mena – K. R. Samotná knižnica je pravdepodobne len časťou väčšej zbierky, ktorú počas svojho života Rimely nadobudol.

Tlače zachované v tomto fonde predstavujú žánrovo aj obsahovo pomerne pestrý fond. Z hľadiska jazykovej profilácie sú tu zastúpené tlače v maďarskom, latinskom

<sup>2</sup> Ústredná evidencia historických knižničných fondov [online]. [cit. 25.5.2025]. Dostupné z: <https://www.snk.sk/sk/zbierky-a-zdroje/historicke-kniznicne-dokumenty-a-fondy/ustredna-evidencia-hkd-a-hkf.html>

a nemeckom jazyku. Prevláda náboženská literatúra, filozofia, praktická teológia (kázne, modlitby), ale vo fonde nájdeme aj encyklopédie, či históriu. Samotný Rimely sa zaujímal o dejiny, čo dokazuje Rimelyho kniha k dejinám bratislavskej kapituly, ktorá v roku 1880 vyšla tlačou. Práca *Capitulum Insignis Ecclesiae Collegiatae Posoniensis*<sup>3</sup> bola vytlačená v bratislavskej dielni Karola Angermayera. Dejinami sa zaoberal aj vo svojej práci *Historia Collegii Pazmanian*,<sup>4</sup> ktorá vyšla v roku 1865 vo Viedni. V tejto knihe sa venuje histórii známeho katolíckeho kolégia vo Viedni, ktoré založil Péter Pázmán.<sup>5</sup> Dielo je napísané v latinčine a čerpá z rukopisných análnych záznamov kolégia. Okrem týchto prác písal aj kázne. Z nich možno spomenúť reč, ktorú mal v deň uvedenia do svojho biskupského úradu. Bola vytlačená v tlačiarňi Karola Stampfela v roku 1893 v Bratislave.

Zberateľská preferencia biskupa zodpovedá jeho profesijnému pôsobeniu, ako sme už naznačili vyššie, ale aj jeho záujmom ohľadom problematiky dejín cirkvi. Z náboženských dejín možno spomenúť knihu od Andreasa Rassu *Die Convertiten seit der Reformation nach ihrem Leben und aus ihren Schriften dargestellt: Von 1566 – 1590*<sup>6</sup> venovanú jednotlivým osobnostiam Reformácie a ich životu. Ďalšou zaujímavou tlačou je práca *Scut um Fidei Ad Usus Quotidianos Sacerdotum*<sup>7</sup> benediktínskeho mnícha Konrada Bopperta. Kniha bola vydaná v dvanástich zväzkoch, pričom prvé tri vyšli v benediktínskom opátstve sv. Blažeja na juhu Nemecka a zvyšné, čiže zväzky IV. až XII. v nemeckom meste Freiburg im Breisgau. Obsahovo ju zaraďujeme do oblasti praktickej teológie. Predstavuje cirkevné sviatky v roku, pričom ich bližšie analyzuje a komplexne dotvára aj z hľadiska liturgie (modlitieb, kázni).

Z beletristických diel možno spomenúť knihy od rímsko-katolíckeho preláta Conrada von Bolanden. Tento autor písal historické romány viažuce sa k významným historickým postavám alebo udalostiam. Vo svojich prácach poukazoval aj na prehnané nacionalistické sklony a prejavy spoločnosti a ich dôsledky, napríklad romány *Ardeutsch*, *Die Schwartzen und die Rothen*, ktoré zasadzoval do kontextu minulých udalostí. Rimely mal z jeho tvorby vo svojej knižnici aj diela, ktoré boli prvými vydania. Napríklad

<sup>3</sup> Rimely, Karol. *Capitulum Insignis Ecclesiae Collegiatae Posoniensis*. Posonium: Typis Caroli Angermayer, 1880. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:338c4e0d-e733-44ba-9199-ff70990f31de?page=uuid:ab4c2c87-5464-48b7-b4e2-aadeb50df832> [cit. 29.5.2025].

<sup>4</sup> Rimely, Karol. *Historia Collegii Pazmaniani Quam Ex Tabulariis Conscripsit*. Vindobonae: Typis Congregationis Mechitaristicae, 1865. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:e20409ae-b6df-412a-842a-da7dc662f83e?page=uuid:86a2d39c-a3d9-4898-84b6-59a2fd0f79dc> [cit. 29.5.2025].

<sup>5</sup> Bližšie informácie k Pazmáneum Viedeň: *Collegium Pazmanianum* [online]. [cit. 25.5.2025]. Dostupné z: <https://pazmaneum.katolikus.hu/?lang=de>

<sup>6</sup> Rass, Andreas. *Die Convertiten seit der Reformation nach ihrem Leben und aus ihren Schriften dargestellt: Von 1566 – 1590*. Freiburg: Herder'sche Verlagshandlung, 1866. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:90f26eff-ac2d-48e8-ae89-121ea8c04030?page=uuid:2fa045fd-2bda-4a4d-9ac0-d856200fe4c9> [cit. 29.5.2025].

<sup>7</sup> Rimely vlastnil neskoršie edície, ktoré už všetky vyšli vo Feiburgu: Boppert, Conradus. *Scutum Fidei ad Usus Quotidianos Sacerdotum*. Tomus I. Friburgi Brisgoviae: Sumtibus Herder, 1858. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z <https://dikda.snk.sk/view/uuid:2d3204c9-b250-4521-8d9c-2fbb3a8495c4?page=uuid:c0fcdd52-a659-470f-a835-bc44926705f2> [cit. 29.5.2025].

román *Ardeutsch* vydaný v roku 1875 v Mohuči.<sup>8</sup> Toto vydanie patrí medzi prvé edície, ktoré Bolanden publikoval cez katolícke vydavateľstvo Kirchheim. Dielo *Ardeutsch* tematicky spracúva otázky nemeckého nacionalizmu v historicko-katolíckom kontexte a má výrazne apologetický tón. Rimelyho záujem o tieto tituly zodpovedá jeho profesijnému i duchovnému profilu.

Prevahu apologetických diel v Rimelyho knižnici potvrdzuje aj dielo Pietra Balleriniho *De vi ac ratione primatus Romanorum Pontificum*.<sup>9</sup> Ide o teologicko-právnu obsahobu pápežského primátu nad univerzálnou Cirkvou, ktorá sa v Katolíckej cirkvi stala jednou z nosných tém a eskalovala do definovania dogmatického primátu pápeža na I. Vatikánskom koncile v roku 1870. V 19. storočí sa otázka vzťahu Katolíckej cirkvi k protestantským cirkvám a k štátu stáva opäť aktuálnou, najmä po nástupe liberalizmu a osvietenstva. Tento román je tak odrazom dobových ideových bojov, ktoré zasahovali aj čitateľov v Uhorsku a rakúskej monarchii. Výber tohto titulu v Rimelyho knižnici poukazuje na jeho záujem o náboženskú a morálnu autoritu, ale aj o literatúru, ktorá slúžila ako forma hodnotovej obrany viery v čase sekularizácie a spoločenských premien. Aj tento román predstavuje príklad literatúry, ktorú Rimely ako čitateľ a zberateľ preferoval. Náboženská apologetická literatúra, ktorá mala nielen literárnu, ale aj výchovnú a ideovú funkciu je dokladom nielen jeho osobného vkusu, ale aj širšej dobovej literárnej kultúry.

## Záver

Osobnosť biskupa Karola Rimelyho a jeho knižnica predstavujú významnú a obsahovo podnetnú súčasť kultúrneho dedičstva uchovávaného v historických knižničných fondoch Slovenskej národnej knižnice. Zbierka kníh, ktorú počas svojho života vytvoril, reflektuje nielen jeho profesijné zameranie a intelektuálne záujmy, ale aj dobové náboženské, filozofické a historické myslenie. Rimelyho knižnica je cenným prameňom, ktorý prostredníctvom svojho žánrového, jazykového i tematického rozpätia dokáže ilustrovať duchovný svet a kultúrne prostredie na prelome 19. a 20. storočia.

Bibliografické spracovanie a digitalizácia tohto fondu nielen otvárajú dvere bádateľom k hlbšiemu poznaniu zbierkotvornej činnosti tejto výraznej osobnosti, ale zároveň umožňujú aj rekonštruovať širšie spoločenské a kultúrne väzby. Vďaka týmto aktivitám možno vnímať Rimelyho knižnicu nielen ako súbor zachovaných tlačí, ale aj ako živý dokument doby, jej hodnôt, estetických preferencií a duchovných prúdov, ktoré formovali prostredie, v ktorom Karol Rimely pôsobil.

<sup>8</sup> Bolanden, Conrad von. *Ardeutsch*. Mainz: Kirchheim, 1875. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:10c5881c-d50b-4226-b036-e5e331c70bb6?page=uuid:b0e481df-7046-4ffc-ac24-1d73161dc82b> [cit. 29.5.2025].

<sup>9</sup> Ballerini, Pietro. *De vi ac ratione primatus Romanorum Pontificum*. Monasterii Westphalorum: Sumptibus Librariae Aschendorffianae, 1857. [online]. Slovenská národná knižnica, DIKDA. Dostupné z: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:513803ca-2671-494f-9203-6182f68cdb66?page=uuid:206462f1-4ade-41d2-80c4-323360b427f5> [cit. 29.5.2025].

**PhDr. Stanislava Knapčoková, PhD.**

Slovenská národná knižnica,  
Nám. J. Cígera Hronského 1, 036 01  
Martin,  
stanislava.knapcokova@snk.sk

Pôsobí ako vedúca Oddelenia retrospektívnej bibliografie SNK. Venuje sa výskumu dejín knižnej kultúry a zameriava sa na dejiny knižnej ilustrácie na Slovensku, pričom výsledky svojho výskumu publikovala v rovnomennej monografii a pripravuje vydanie monografie k ilustráciám a ilustrátorom 17. a 18. storočia na území Slovenska. Dlhodobo sa venuje spracovaniu starých tlačí z fondov SNK a metodike bibliografického spracovania historických tlačí na Slovensku. Výsledky svojho výskumu pravidelne prezentuje na medzinárodných konferenciách a publikuje v odborných a vedeckých časopisoch.